

ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ТАДБИРКОРЛИК ИМКОНияТЛАРИНИ КЕНГАЙТИРИШДА МОЛИЯВИЙ ҚЎЛЛАБ- ҚУВВАТЛАШ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11402453>

Данияров Қуатбай Дауирханович

Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университети

«Молия» кафедраси доценти, PhD.

***Аннотация.** Мақола кичик бизнесни ривожлантиришни рағбатлантириш механизмлари ҳақида ҳикоя қилишга бағишланган. Ушбу инфратузилмани таъминлаш ва такомиллаштириш бўйича тавсиялар таклиф этилади.*

***Калит сўзлар:** тадбиркорлик, кичик бизнес, молиявий кўмак, солиқ имтиёзлари, бозор рақобати, инновация.*

Замонавий тадбиркорликнинг инновацион табияти истеъмолчилар талабининг ортиши, билимлар иқтисодиётига ўтиш, бозор агентларининг ўзаро таъсирининг кенгайиши ва глобал тармоқ тузилмаларининг шаклланиши билан ҳам белгиланади [1].

Жаҳондаги ривожланаётган мамлакатларда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик корхоналарининг аҳоли бандлигидаги улуши 45% ини, ЯИМдаги ҳиссаси 33% ини ташкил этади. Ўзбекистонда сўнги расмий статистик маълумотларга қараганда, иш билан банд аҳолининг тўртдан уч қисми кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик корхоналарида меҳнат қилмоқда, мазкур сектор мамлакат ЯИМнинг ярмидан кўпроғини ишлаб чиқармоқда [2,б. 34].

Тадбиркорлик субъектлари бозор рақобатини рағбатлантиришда, иш ўринлари сонини кўпайтиришда, аҳолининг ҳаёт сифатини яхшилашда, инновацион янгиликларни ривожлантиришда, миллий иқтисодиётни ривожлантиришда ва давлатда ижтимоий барқарорликни сақлашда муҳим роль ўйнайди.

Қорақалпоғистон Республикасида иқтисодиёти тариқасида, 2023 йилда кичик бизнеснинг ЯХМдаги улуши 71,2% ни ташкил этди. Кичик бизнес субъектлари сони (ҳар 1000 кишига 11,2 та. 2022 йилда 4406 та янги кичик

корхона ва микрофирмалар (деҳқон ва фермер хўжаликлари бундан мустасно) ташкил этилди, бу 2021 йилнинг шу даврига нисбатан 3,1% га камдир.

Шуни ҳам таъкидлаш жоизки, ҳозирги вақтда тузилган шунга ўхшаш тузилмаларнинг аксарияти ишлаб чиқариш, қурилиш, қишлоқ хўжалиги, транспорт, алоқа, маиший хизмат ва хизмат кўрсатиш каби истиқболли тармоқларни танлайди.

Бу ва бошқа кичик бизнес имкониятларини ҳисобга олган ҳолда ишбилармонлик муҳитини янада яхшилаш ва хусусий секторни ривожлантириш бўйича тизимли ишлар олиб борилмоқда. Хусусан, тегишли давлат ҳужжатлари асосида реал вақт режимида кўрсатиладиган интерактив хизмат турларини ташкил этиш чора -тадбирлари амалга оширилмоқда.

Қорақалпоғистон Республикасида кичик бизнес субъектлари юқори натижаларга эришганига қарамай, ҳозирги пайтда корхоналар жиддий муаммога дуч келишмоқда. Минтақадаги кичик корхоналарнинг инновацион ривожланиши молиявий ресурслар тақчиллиги, бозорда ҳаддан ташқари рақобат ва ресурслардан фойдаланиш самарадорлигининг пастлиги шароитида рўй бермоқда. Юқорида айтилганларнинг натижаси ўлароқ, кичик бизнес кўпинча инқирозли вазиятларга дуч келади, бу эса кўпинча банкротликка олиб келади. Бундай шароитда инновацияларни қўллаш кичик корхоналарни рақобатбардош позицияларга олиб чиқишнинг энг самарали вариантларидан бирига айланади.

Бошқа томондан, кичик бизнеснинг инновацион хатти -ҳаракати жамият минтақасининг инновацион ривожланишининг асосини ташкил этади. Шундай қилиб, кичик корхоналарнинг инновацияларни яратиш ва улардан фойдаланиш жараёнидаги ролини ўрганишнинг долзарблиги шубҳасиздир.

Албатта, давлатимиз бугунги кунда аҳоли бандлигини таъминлаш ва ишбилармонлик муҳитини яратишга доир тадбиркорликни ҳар томонлама қўллаб -қувватлашга лойиқдир.

Тадбиркорликни ривожлантиришни рағбатлантиришнинг кенг тарқалган ва ижобий исботланган механизмлари келтириб утамыз.

1. Тадбиркорлик субъектлари учун солиқ соҳасида қулай шарт - шароитлар яратиш. Қўлланиладиган солиқ режимининг хусусиятлари кўп ҳолларда қуйидаги имтиёзларга тўғри келади:

- соддалаштирилган ҳужжатлар тўплами ва бухгалтерия ҳисоби ва солиқ фаолиятини топшириш тартиблари;

- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик учун солиқ имтиёзлари.

Узоқ муддатли инвестицияларни жалб қилиш ва жорий этиш харажатларини солиқ базасидан чиқариб ташлаб рағбатлантириш. Ягона солиқ ставкаси кичик корхоналар учун тўлов 2021 йилда 5%ни ташкил этди, бу 2015-2016 йиллар даражасида қолди.

2. Тадбиркорларни мулкӣ қўллаб-қувватлаш доирасида, қоида тариқасида, корхоналарни хўжалик фаолиятини амалга ошириш учун бинолар ва ер участкалари билан таъминлаш муаммолари ҳал қилинади.

3. Тадбиркорлар учун маслаҳат бериш ва ўқитиш, бунда консалтинг ёрдамини кўрсатиш, тренинглар ўтказиш, маҳорат дарслари ва бизнесни юритишнинг турли жабҳаларида тадбиркорлар ва мутахассислар ўртасида мулоқот учун платформалар.

4. Тадбиркорларни ахборот билан таъминлаш, яъни ахборотни қўллаб - қувватлашга, жумладан, кичик бизнес учун энг долзарб масалалар бўйича ахборот тарқатишга, шунингдек, унинг ривожланишига кўмаклашишга қаратилган фаолиятни ахборот билан таъминлашга алоҳида эътибор қаратиш лозим.

5. Тадбиркорлик субъектларини молиявий қўллаб-қувватлаш соҳасида қўллаб-қувватлашнинг асосий механизми - хусусий кредит ташкилотлари ва давлат ўртасида таваккалчиликни бўлишишдир [3,б. 115].

2015 йилда Ўзбекистон Миллий банки ҳузурида ташкил этилган Ташқи иқтисодий фаолиятни қўллаб-қувватлаш жамғармаси фаолиятини такомиллаштиришга тобора ортиб бораётган ролини ошириш керак. Бу жамғарма кичик бизнеснинг экспорт фаолиятини рағбатлантиришга бўлган эътиборини кучайтириши керак.

2023 йилда Жамғарма 1000 дан ортиқ тадбиркорлик субъектларига ўз маҳсулотлари ва хизматларини ташқи бозорга чиқаришда кўмаклашиши керак. Жамғарма ёрдами билан тадбиркорлик субъектлари 12,1 миллиард долларлик янги даражадаги экспорт шартномаларини тузиши керак, шундан 2023 йилнинг биринчи чорагида муддати 450 миллион доллардан ортиқ бўлган маҳсулотлар экспорт қилинди.

2023 йилда кичик ва хусусий бизнес ялпи ички маҳсулотнинг 63,5% ини ишлаб чиқариши керак, бу 2022 йилга нисбатан 6,9 пунктга кўпдир. 2023 йилда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик соҳасида 790 мингдан ортиқ янги иш ўринлари яратилиши керак. Ҳозирги вақтда иқтисодиётнинг ушбу соҳасида жами аҳолининг 81,0% гача банд. Умуман олганда, истиқболли бизнес ғоялари ва ликвид гаровга эга бўлган тадбиркорлик субъектлари мамлакатнинг исталган банк муассасаларида керакли кредит ресурсларини олишади.

Умуман олганда, 2023 йил охиригача кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликка умумий қиймати 24,3 трлн. сўмни ташкил этди, бу 2022 йилга нисбатан 25,3% га кўпдир.

Шундай қилиб, юқоридаги таҳлиллардан келиб чиқадики, тадбиркорликни янада ривожлантириш учун қулай шарт -шароитлар яратиш ва рақобатбардошликни ошириш учун давлат томонидан тартибга солишни такомиллаштириш муаммоларини ҳал қилиш муҳим аҳамиятга эга. Ушбу ёрдам инфратузилмасини таъминлаш ва яхшилаш учун қуйидагилар зарур:

- қонунчилик базасини такомиллаштириш;
- тадбиркорларнинг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш;
- кераксиз маъмурий тўсиқларга қарши туриш;
- маъмурий тўсиқлар бўйича тадбиркорлар учун ишонч телефонлари ишини ташкил этиш;
- маҳаллий тадбиркорлик субъектларини қўллаб-қувватлаш чораларини амалга ошириш учун рағбатлантириш тизимини яратиш;

- тадбиркорлик субъектларининг давлат эҳтиёжлари учун товарлар етказиб бериш, ишларни бажариш ва хизматлар кўрсатиш бўйича буюртмаларни жойлаштириш бўйича тендерларда иштирокини яхшилаш;

- бизнесни инфратузилмавий қўллаб-қувватлашнинг барқарор, кўп босқичли ва ўзаро боғлиқ тизимини яратиш;

- кадрларни тайёрлаш ва қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини ривожлантиришни такомиллаштириш, тадбиркорларнинг саводхонлик даражасини ошириш;

- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг бошланғич корхоналарининг инвестиция лойиҳаларини ишлаб чиқиш ва қўллаб-қувватлаш;

- мулкӣ таъминотни такомиллаштириш ва лизингни ривожлантириш;

- минтақавий ва халқаро бозорларда кичик бизнес маҳсулотлари ва хизматларини илгари суришни рағбатлантириш.

Бинобарин, уларни жорий этиш ва ривожлантириш нафақат кичик ва хусусий корхоналарнинг микдорий ўсишига, уларнинг ҳаётийлигини оширишга, балки умуман иқтисодийнинг инновацион ривожланишига ёрдам беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

- 1.Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси /Халқ сўзи/. 20 декабрь 2022 й.
- 2.Акимов О.Ю. Малый и средний бизнес: эволюция понятий, рыночная среда, проблемы развития.- М.: Финансы и статистика, 2011.- 123 с.
- 3.Колесникова Л.А. Предпринимательство и малый бизнес в современном государстве: управление развитием.- М.: Новый Логос, 2010.-310 с.